

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію С.О. Жуваки
«Історико-правовий аналіз розвитку функцій прокуратури України»
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

Актуальність теми.

Сучасна Україна здійснила свій європейський вибір і поступово просувається на євроінтеграційному шляху. Ефективність демократичних перетворень, які сьогодні відбуваються в українському суспільстві, та, зумовлених ними реформ усіх елементів системи публічної влади, базується передусім на реальному визнанні європейських правових цінностей – справедливості і свободи, поваги до прав людини, верховенства права. Втілення цих ідеалів не є простим завданням. Безліч внутрішніх і зовнішніх чинників різного характеру, зокрема геополітичного, істотно гальмують досягнення Україною поставлених тактичних і стратегічних цілей.

Очевидно, що судова і правоохоронна системи мають стати форпостом побудови дійсно правового суспільного устрою, гарантувавши впровадження прозорих і зрозумілих усім державним і недержавним суб'єктам «правила гри», притаманних європейському регіону. Тільки на цих умовах можливе реальне входження України у європейський правовий простір та подальше, довгоочікуване українцями, зростання якості життя.

Одним із пріоритетних напрямів реформування державних інституцій в Україні є удосконалення і гармонізація діяльності прокуратури. Значення цього процесу зумовлює необхідність глибокого, різнобічного осмислення прокуратури, зокрема з позиції її місця в апараті держави, завдань і функціоналу, ключових методів і засобів діяльності. Історико-правові та теоретико-правові дослідження функцій прокуратури, в цьому разі,

Вх. №		ВДСД НАВС	
16	1429	05	20 19 р.
кількість аркушів:			
осн. док.	10	додаток	—

виконують традиційну роль, властиву фундаментальній науці, – формують теоретичні засади подальших наукових розробок, виявляють історичні та інші тенденції розвитку спрямованості, змісту, етичних засад діяльності прокуратури, а також дають змогу гармонійно враховувати національний і європейський досвід у сфері здійснення державою контрольно-наглядової та іншої, притаманної сучасній прокуратурі діяльності. Тому проведення таких досліджень є доцільним і необхідним.

Актуальність теми дисертації С. О. Жуваки підтверджується і її відповідністю Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Безпосередньо чи опосередковано тема відповідає багатьом пунктам в межах передусім таких напрямів як «Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи» та «Проблеми формування національної правової системи України та її адаптація до європейського права».

Отже, актуальність і наукова значущість обраної теми дисертаційного дослідження – «Історико-правовий аналіз розвитку функцій прокуратури України» не викликає сумнівів, що загалом зумовлено процесами демократизації, удосконалення інститутів державної влади, розвитку правової системи України в цілому та їхньої гармонізації з вимогами міжнародного та європейського права.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, висловлені у дисертації С. О. Жуваки, загалом є переконливими і аргументованими, що забезпечено володінням дисертантом логікою наукового дослідження і викладу матеріалу, вмінням застосовувати методологічний інструментарій, обирати і аналізувати джерела інформації, аргументувати власні позиції. Зокрема необхідному ступеню обґрунтованості сприяли:

- опрацювання значного масиву літератури – понад 400 джерел, яку було систематизовано і використаної з дотриманням вимог наукової дискусії;
- використання широкої емпіричної бази, зокрема архівних документів, уперше запроваджених в науковий обіг, що притаманно тим дослідженням в межах спеціальності 12.00.01 (теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень), які мають істотну історико-правову складову, та дало змогу більш точно і аргументовано визначити позитивні й негативні тенденції у функціонуванні прокуратури в різні історичні періоди;
- формування авторських позицій на основі поєднання аналізу історичної ретроспективи функцій прокуратури з дослідженням і систематизацією наукових поглядів вітчизняних і зарубіжних учених, актуальних для сучасного етапу функціонування прокуратури та її вдосконалення;
- прагненням автора використати переваги методології історико-правових і теоретико-правових досліджень з метою створення якісного підґрунтя для формування власних узагальнень, висновків і пропозицій.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, які виносяться на захист.

У результаті проведення дисертаційного дослідження авторові вдалося забезпечити належний для кваліфікаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук рівень наукової новизни і достовірності одержаних результатів та обґрунтованості висновків, що виносяться на захист.

У контексті сприяння достовірності результатів дослідження убачається достатньо ефективною спроба дисертанта здійснити своєрідну фактично двовимірну систематизацію наукових розробок, важливих для дослідження розвитку функцій прокуратури в Україні. По-перше це роботи історико-правового характеру, які дисертант оглянув не обмежуючись суто хронологічними рамками, а й підкріпив, за необхідності, елементами аналізу чинників, які впливали на історико-правову науку в різні періоди, чим

зумовлювали її загальну спрямованість, інтерпретації тих чи інших фактів, подання висновків тощо (с. 27-35, 37-46). По-друге – дослідження окремих функцій прокуратури та правових засад її діяльності, переважно вітчизняної, останніх років, які дозволили сформувати загальну картину сучасної діяльності прокуратури в Україні (с. 35-37).

Історична глибина дослідження, забезпечена не тільки аналізом функціоналу, притаманного сучасній прокуратурі України, на різних етапах його розвитку, а й проведенням певних паралелей із здійсненням близької за первинними ознаками діяльності у давні часи (нагляду за дотриманням і застосуванням звичаїв та інших загальнообов'язкових правил) (с. 73-89). При цьому хронологічні межі дослідження є достатньо-широкими – від середини I тис. до н. е. і до сучасності.

На новизну конкретних результатів позитивно вплинуло прагнення дисертанта розглянути розвиток функцій прокуратури як безперервний процес в контексті українського державотворення (с. 48, 70), що відповідно бере свій початок із першими проявами державності на українських землях та характеризується еволюційністю, в якій дисертант логічно виділяє певну послідовність етапів та аналізує їх (с. 57-59, 70, підрозділи 2.1-3.2).

Заслуговує на підтримку позиція автора, відповідно до якої у дисертації підкреслюються тенденції впливу на функції прокуратури в Україні прогресивних європейських правових ідей не тільки в сучасний період формування єдиного європейського правового простору, а й в інші історичні періоди, зокрема за часів дії на теренах України магдебурзького права, Литовських статутів, юрисдикції Речі Посполитої (с. 22, 97-98, 101-104).

Дослідження міжнародних правових актів, які встановлюють сучасні стандарти діяльності прокуратури, на основі застосування формально-юридичного методу та деяких елементів порівняльного аналізу дали змогу дисертанту не тільки висвітлити історичні особливості розвитку функцій прокуратури, а й тенденції їх гармонізації в сучасних умовах впливу на правову сферу глобалізації, утвердження ідей демократизму,

людиноцентризму, правової держави та руху України до європейського правового простору, з урахуванням рекомендацій Ради Європи (с. 17, 197-202).

Таким чином, дисертаційна робота С. О. Жуваки містить положення, які мають наукову цінність і роблять внесок у систему знань про історію розвитку функцій прокуратури на теренах України, що сприятиме більш глибокому осмисленню діяльності прокуратури, напрямів удосконалення цієї діяльності в сучасних умовах реформування правоохоронної і судової системи України та інтеграції у європейській і світовий правовий простір.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Результати дослідження опубліковані в 10 публікаціях, а саме: у чотирьох наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених МОН України; в одній науковій статті, опублікованій в зарубіжному науковому виданні (Молдова); у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах.

У публікаціях достатньою мірою відображено положення дисертації, що мають наукову значущість.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювались на засіданнях кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ. Більшість окремих результатів дисертаційного дослідження оприлюднені на чотирьох заходах наукового та науково-практичного характеру.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження С. О. Жуваки як кваліфікаційна наукова робота містить вирішення наукових завдань, які є актуальними для сучасної вітчизняної юридичної науки, а також державотворення в Україні. Отримані таким чином результати, містять авторські здобутки теоретичного характеру, які можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – для вивчення аспектів діяльності інститутів публічної влади, які здійснювали функції, традиційно притаманні

органам прокуратури, на теренах української держави у різні часи її існування;

- у правотворчій діяльності – при вдосконаленні організації і діяльності прокуратури та її функціональних елементів, зокрема в процесі осмислення, переосмислення, оновлення структури і змісту понятійно-категоріального апарату сфери діяльності прокуратури;

- у навчальному процесі – під час формування і вдосконалення змісту навчальних дисциплін та відповідного навчального та методичного забезпечення з історії права та держави України, теорії права, судових та правоохоронних органів України тощо.

Окремо необхідно відзначити можливість використання здобутків дисертації у правовиховній діяльності, що зокрема сприятиме як посиленню історичної пам'яті, так і підвищенню рівня правосвідомості та правових знань, передусім майбутніх правників, через усвідомлення сутності та основних тенденцій розвитку правоохоронної системи в Україні.

Практичне значення положень дослідження підтверджено 3-ма актами впровадження його результатів: в освітній процес та науково-дослідну діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 16 червня 2017 р.); в освітній процес Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (м. Сєвєродонецьк) (акт впровадження від 24 червня 2017 р.); у практичну діяльність Кагарлицької місцевої прокуратури Київської області (акт впровадження від 10 серпня 2017 р.).

Оформлення дисертації, її структура та обсяг. Дисертація та її автореферат дають належне уявлення щодо змісту дослідження та виконання вимог, які до нього висуваються. Тексти подано українською мовою із дотриманням літературного та наукового стилів, а незначні стилістичні й технічні погрішності не впливають на загальне позитивне сприйняття.

Обрана логіка дослідження зумовила відповідну побудову дисертації, яка складається із вступу, трьох розділів, що поділяються на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (414 найменувань на 40 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок, основний текст – 204 сторінки.

Дискусійні положення та зауваження.

1. У дисертації задекларовано досить значний обсяг наукової новизни проведеного дослідження. Однак слід визнати, що у формулюваннях положень, які претендують на наукову новизну одержаних результатів (с. 20-23) нерідко переважає акцентуація уваги на тому, які проблеми досліджувалися, а не на власне результатах і отриманих авторських здобутках та їх науковій значущості.

Так, наприклад, потребують уточнення положення наукової новизни, серед тих, що запропоновані «уперше»: «систематизовано існуючі по темі дослідження...»; «розглянуто витoki й особливості здійснення функцій нагляду за дотриманням і застосуванням звичаїв,...» (с. 21).

2. Незважаючи на достатність використаного методологічного інструментарію, що відзначено у здобутках роботи, його подання у тексті дисертації здійснено дещо несистемно. Так дисертант описує елементи методології свого дослідження в певній послідовності (с. 48-56): діалектичний підхід (як методологічна основа), принцип наукової об'єктивності, системний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, формально-юридичний метод, метод аналізу письмових джерел, аксіологічний підхід (підкреслюється його особливе місце), метод актуалізації, історичний, хронологічний, історико-генетичний, історико-порівняльний метод, статистичні методи та кореляційний аналіз. Однак такий перелік не дає належного уявлення про логіку обрання саме цих складових авторської методології. Тому потребує пояснення позиція дисертанта щодо структури сучасної методології юридичного дослідження, зокрема взаємозв'язків між принципами, методами, підходами та, можливо, іншими

елементами методології, а також щодо інтерпретації цих взаємозв'язків у дисертації.

3. Враховуючи те, що тема дисертації орієнтована на дослідження історії функцій прокуратури й те, що автором використовувався структурно-функціональний метод, хоча він не зазначений серед основних, що виглядало б логічно, більше уваги варто було звернути на взаємозалежність функцій та структури прокуратури, особливо в контексті домінуючого значення її функцій.

Окрім того, особливо в історичному контексті, доцільно було розрізняти підтримання обвинувачення, представництво інтересів держави та інші подібні напрями державної діяльності, що існували й до виникнення прокуратури та власне її функції як одного з правоохоронних органів держави.

4. Видається, що, підсумовуючи результати здійсненого історичного аналізу, у роботі бажано було більш конкретизовано визначити авторську модель функцій прокуратури та ключові історичні тенденції її зміни, наприклад, у взаємозв'язку з основним функціональним спрямуванням держави у різні часи, ключовими чинниками соціального розвитку та державотворення (внутрішніми і зовнішніми, локального, регіонального, глобального масштабу тощо), відповідним чином відобразивши це у положеннях наукової новизни і висновках.

5. Останнє з наукових завдань дисертації сформульовано таким чином: «простежити етапи і динаміку нормативно-правової регламентації діяльності прокуратури в Україні, охарактеризувати сучасний стан реалізації її функцій» (с. 19). Виконанню зокрема цього завдання логічно присвячений останній підрозділ дисертації 3.3. «Система та функції прокуратури в умовах сучасного державотворення» (с. 196-212). Зазначений розділ містить певну етапізацію законодавчого регулювання діяльності прокуратури в Україні, її статистичний аналіз, що ґрунтується передусім на офіційній інформації, а також надані на цій основі авторські висновки й узагальнення. Проте згадана

частина дослідження не знайшла належного відображення у висновках до дисертації, як і рекомендації дисертанта щодо «вдосконалення законодавчого врегулювання діяльності прокуратури в Україні з виконання покладених на неї функцій», зазначені в положеннях, що дістали подальшого розвитку (с. 23).

Проте висловлені вище зауваження зумовлені передусім складністю та своєрідністю предмету дослідження, стосуються переважно аспектів обґрунтування, формулювання та висвітлення авторських ідей та висновків, представляють здебільшого інтерес як предмет дискусії під час захисту та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота С. О. Жуваки є завершеною, самостійною, кваліфікаційною науковою працею, яка містить наукові положення і обґрунтовані результати, що вирішують актуальні проблеми наукового осмислення організації діяльності прокуратури України.

За предметним спрямуванням, визначеними завданнями, обраною методологією, змістовим наповненням та специфікою висновків дисертація відповідає спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень, а також опису предметного напрямку досліджень в межах спеціальності 081 «Право» – теорія та філософія права; порівняльне правознавство; історія права та держави (Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. № 1477). Положення та результати дисертації, винесені на захист, розроблені автором особисто.

Виходячи із зазначеного вище, можна зробити висновок, що дисертація «Історико-правовий аналіз розвитку функцій прокуратури України» відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня

2013 р., а дисертант – Сергій Олександрович Жувака заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії
Служби безпеки України

«07» травня 2019 р.

О.О. Тихомиров

Підпис Тихомирова О.О. засвідчую:

Учений секретар НА СБ України

к.ю.н.

О. Бутенко

